

kossága, hanem szűklátókörű társadalmi osztályának öröksége. Sokszor kegyetlen, de kegyetlensége nem tudatos megfontolás eredménye, hanem a sokévi megszokás és környezet spon-tán megnyilatkozása: Tud gonosz lenni, anélkül, hogy rossz lenne.

A két főalak személyében két világ-felfogás kerül szembe egymással. Mindkét részről megvan minden igyekezet és jóakarát az összesímuláshoz, de a szakadék áthidalhatatlan. Az új idők új embere talál ugyan jólétet, anyagi gondjai sincsenek, lelki megnyugvást azonban hiába keres. El kell indulnia,

hogy lelke fájó ürességét betöltő, új tartalmat találjon. Hogy eljut-e Beteljesedés városába, nem tudni: Az utak ismeretlenek.

A regény minden sorából vajdó korunk szól hozzánk s minden szava a mi szavunk is, minden panasza, a mi panaszkodásunk is: Ezért jelent mindenkinek komoly gyönyörűséget és nyereséget Kassák Lajos könyvének olvasása.

*

A regény a Nyugat kiadásában jelent meg.

T. Z.

Makkai Sándor :

Táltos király

A „Táltos király” egy regény trilógiájának az első része. Ha a másik két rész is ennyire sikerül, úgy a magyar történelmi regények között egészen külön helyet foglal el. Makkai IV. Bélát választotta a regény főhőséül, ezt a kort és ezeket az embereket valóban csak a kisebbségi sorsba került ember értheti és írhatja meg ilyen fenségesen szépen. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a Táltos király-nak nincsenek hibái, de ezeket elnézhetjük, mert ezt a regényt egy egységes történelmi páthosz forrasztja egész alkotássá. A könyvben nagyon sok a történelmi vita anyag, sokat fogunk még a könyvről hallani, de csak büszkeséggel emlegethetjük történelmi regényeink között. Csodálatos, hogy milyen találoan jellemzi röviden fajtáját: „Gondold csak el, hogy mi volt a hun vagy avar nép Attila, Boján nélkül, s mi lett általuk? Kelet népei, a mienk is, egy teremő akarat nélküli álmos, tunya, szívesen szét-hulló tömegek, szeretnek minden cél nélkül ballagni barmaik után s gondolat nélkül nézdegélni szét a világon. Alszik bennük az élet. Ha aztán jön az úr, aki gondolt róluk valamit, aki tud akarni, aki

meglátott egy célt, amit ezzel a néppel elérhet s képes rá, hogy felébressze iránta a mélyben pislogó lángot: az mindent csinálhat belőlük és velük, amit csak akar”.

A Táltos királyban Makkai majdnem az összes Árpád legendákat szerepelteti, de olyan lelki beállításban, hogy azokat már nem is legendáknak tekintjük, hanem mint igaz történelmet és talán ez a legszebb az egész munkában. Nem mesét mond, hanem egy rég letűnt dicsőséges multat elevenít fel s a legendáknak erkölcsi alapot ad.

II. Endre udvara a könnyelmű és saját egyéniségének kiélésébe elmerült király mellett a romlottság félszke, az ország kegyencek kizsákmányoló politikájának martaléka lesz. A tulajdonképeni urak az adóberő szerencsenek és izmaeliták, akik gazdagra híznak, amíg a szegény földhözragadt nép már lakhelyéről is megszökik, hogy az adóküfárok elől legalább az életét megmenthesse és ne kelljen rabszolga sorba züllenie. Apjának tetteit Béla keményen elítéli, szembe száll akaratával és ezért kegyvesztetté válik. Erdélybe vonul tehát, mint kiskirály

és a primitívebb, de romatlanabb erdélyi magyarsággal és a régi keleti hadi technikát megőrzött székelységgel készül atyjától átvenni a trónt és a martalóc főuraktól visszahódítani az országot. Gyermekkorá óta egy véres tragédia lidércnyomása nehezedik rája, Meráni Gertrudnak, édesanyjának meggyilkoltatása, akinek ugyanazokért a bűnökért kellett elvesznie, amiért ő atyjával kiengesztelődni nem bír. A beteges, látomásos Béla királyfi gyermekkorától érzi révületeiben, hogy egy rettenetes sárga rémmel kell megvívnia országáért és hogy ez a harc élet-halálharc lesz, amiben tragikusan nehéz lesz felülmarnia. Itt van tehát a Szent Istváni probléma megint, amely kísértésként üldözté az Árpád-házi királyokat, míg Kún Lászlóban le is győzte őket, hogy azután nemsokára vége legyen a dicsőséges nemzetségnek. De IV. Béla már jelekből is értesül a közelgő tatár veszedelemről. Az erdélyi eredetű Sarolt, Szent István anyja jelenik meg neki egy látomás alkonyatban, mikor az erdélyi rengetegben eltéved vadászat közben. Sarolt figyelmezteti Bélát a közelgő veszedelemre, azután a rejtelmes erdélyi hágókön apródonként beszivárgott egy-egy hír, a rémület egy-egy foszlánya, hogy közeleg a minden népeket elsodró sárga áradat. Eleinte nem tudják, ki legyen az a nemzet és különös jóslásokra támaszkodva, egy mesebeli keresztény fejedelmet várnak, aki legyőzvé a közbeeső pogány népeket, a nagy keresztény impériumot fogja megvalósítani. Egy gyulafehérvári domonkosrendi szerzetesben, egy túl a dunai magyar fiúban is rejtelmes misszióstudat ébred; őt is álmok gyöttrik, hogy a messze ázsiai széleken maradt magyarságot megkeresse és haza vezényelje.

Béla királyfi elküldi őt a keleti rejtelmek kikutatására és közben szorgalmasan levelez Róbert érsekkel, aki az esztergomi bástyán az egyedüli olyan szilárd pont még erkölcsükben és nemzeti

érzésben az Endre király udvarához tartozók közül, hogy előtte még az udvar is kénytelen meghajolni. Róbert érsek, a francia vérből származó törhetetlen acélpengéje a keresztény magyarságnak, ismeri Béla királyfi igazát és várja őt a magyar trónra. Apodfi Dénes nádorispán és Barcsi Miklós, a kincstárnok akik a mételyes kormányzás főképviselei, felszaporodott bűneikkel már nem érzik biztonságban magukat. A király öregszik, bár mégis hozott fiatal feleséget magának Olaszhonból s egy napon eljőhet az idő, hogy Béla jön rendet teremteni a helyébe. Ez a bűnözők végoráját jelenti. Összeesküvést szőnek hálózta be Apodfi Dénes, a kegyvesztett Béla helyett új trónörökös akarnak csempeszni a király kegyébe, az országot pedig hűbérül akarják adni a német császárnak, hogy a gyermekkirály helyett továbbra is maguk uralkodhassanak. De akad soraikban egy ember, aki büntudatától sarkalva, az érsekhez megy és meggyónja az összeesküvést. Az érsek pedig vezeklésül azt rója rá, hogy akadályozza meg azt, amiben ő is résztvett eddig. Béla királyfi hadakkal érkezik Erdélyből, hogy a betörő és az országot hűbérül kívánó németeket kiverje, de atyjának már csak halálos ágyához érkezik. Megérkezik Julián barát is a tatároktól elsöpört keleti magyarság pusztulásának hírével. Itt a döbөнetes Muhi előtti csendben, egy ekölcsükben teljesen megrendült és széthuzó ország lidérces képével végződik a „Táltos király.”

Csúcsként magasodik ki Róbert érsek hajlíthatatlan erélyével és hitével, a fiatal királyi pár erkölcsi erejével és elszántságával.

Makkai Sándor, az igazi kisebbségi mentalitású író, aki eredménnyel járta meg népének és korának vezeklő kálvária útját, új értékkel ajándékozta meg a kisebbségi irodalmat.

Szentgyörgyi László